

Los van de wereld

Als één boek duidelijk maakt dat er zoiets bestaat als het doorgeven van eigen trauma's aan je kinderen, dan is het wel dit boek van Hella de Jonge.

In *Los van de wereld* beschrijft zij haar leven als opgroeiend kind, dochter van twee door de oorlog beschadigde mensen. Je leest hoe de emotionele schade van de ouders doorwerkt in het gezin, hoe het kind er bijna aan onderdoor gaat, maar ook hoe zij aan kracht wint door *zelf* zowel haar toekomst als haar verleden ter hand te nemen. Dat laatste onder andere door er een boek over te schrijven.

In *Los van de wereld* worden de personen met name genoemd en zijn herkenbaar. Dat is betekenisvol, vooral als je een beroemde vader hebt: de succesvolle tekstschrijver Eli Asser. De bekende hit: *Het zal je kind maar wezen*, die ooit uit alle radio's schalde en door iedereen werd meegebruld, was door hem geschreven. Het lied maakte dochter Hella ellendig van schaamte. Iedereen wist toch dat *zij* dat kind was... Al vóórdat hij er een lied van maakte kwam die verzuchting regelmatig uit haar vaders mond, als ze weer eens iets stoms had gedaan. Nu is de dochter de tekstschrijver en zal de vader herkend worden. En de moeder.

Hella de Jonge schreef een boos boek, eerder een familiegeschiedenis dan een roman; een aangrijpende en treurigstemmende familiegeschiedenis, voer voor psychologen en gezins-therapeuten, bekende kost voor lotgenoten.

“Bij ons thuis werd alles met de oorlog in verband gebracht. Ieder

klein voorval kon uitlopen op een drama.” “Wie ziek was kon ieder moment doodgaan. De overdrijving was angstaanjagend”.

Zo goed weet Hella de Jonge over te brengen hoe aan de lopende band gewone dagelijkse gebeurtenissen in het gezin op een drama uitlopen, dat je dat als lezer bij iedere nieuwe situatie ook gaat verwachten, vooral als het leuk begint. Je voelt het noodlot al in de startblokken staan. Bij het verhaal over Sinterklaas, bijvoorbeeld, of over het spelletje patience. Of bij het verhaal over dat heel bijzondere gouden ringetje dat Hella op haar twaalfde verjaardag kreeg, het geredde sieraad van de niet-teruggekomen Oma. Het loopt allemaal mis. Moeders Zwarte Pietenhand met strooigoed maakt de kinderen angstig, *dus* wordt het een verpeste pakjesavond. Het gezellige spelletje patience dat moeder op het bed van de kleine zieke Hella komt spelen bezorgt het kind diezelfde avond een nachtmerrie waarin de Koning en de Boer elkaar met zwaarden te lijf gaan, *dus* bergt moeder de kaarten voorgoed op. Het gouden ringetje raakt ze kwijt bij het graven van een kuil op het strand, waarin ze met haar vriendinnen lekker ligt te zonnen. Gevolg: een geschokte, diepbedroefde moeder en verbanning naar haar kamertje. Zowel de ouders als het kind zijn door dit soort gebeurtenissen in een voortdurende staat van alarm. Onderscheid tussen groot en klein drama kan niet meer gemaakt worden en het kind voelt zich bijna permanent diep schuldig. Is er dan niets leuks te beleven in het gezin Asser? Ja, dat is er wel, maar daar hebben de kinderen geen deel aan. Het huis zit vaak vol beroemde

vrienden, collega-tekstschrijvers, cabaretiers, die wekelijks met elkaar naar het radioprogramma *Mimosa* van vader Eli luisteren en tot laat in de avond eten, drinken en dolle pret hebben. Dat is het gezicht van de ouders naar buiten gericht. Dan vergeten ze hun tsores. Tot de volgende ochtend, dan zijn de puinhopen weer aan de orde.

Een bastion binnen het gezin

Net als Ischa Meyer in zijn *Brief aan mijn moeder* beschrijft Hella de Jonge hoe haar ouders met z'n tweeën een bastion vormen waarin zij zich verschansen, mét hun verdriet over de vermoorde familie en de verloren jeugd. Een bastion waarin ze elkaar zonder woorden begrijpen en waar de kinderen geen toegang hebben.

In 1942 werken Eli Asser en zijn vriendin Eva Croiset (later zijn vrouw en moeder van hun kinderen) - twee jonge mensen van amper twintig jaar - in de Joodse psychiatrische inrichting 'Het Apeldoornse Bos'. Zij wanen zich daar veilig omdat de Duitsers garanderen de

inrichting met rust te laten. Als het Eva duidelijk wordt dat patiënten en personeel toch op transport gezet zullen worden, ontstaat er een verschrikkelijk dilemma: samen met hun collega's - waaronder Eli's beste vriend - meegaan met de patiënten, of vluchten en onderduiken. Eva haalt haar vriend over om onder te duiken en zij ontkomen, net op tijd, via de achterdeur, terwijl aan de voorkant de Duitsers binnenvallen. De pijn van dit dilemma zal nooit overgaan. Hella de Jonge: "De meeste mensen hebben de aftocht niet overleefd. De treinen zijn rechtstreeks naar gaskamers gereden." Na de oorlog blijkt dat Eli Asser en Eva Croiset ook vrijwel hun hele familie kwijt zijn.

Hella's kinderverdriet gaat over het buitengesloten worden maar ook over de onmogelijkheid om haar ouders blij te maken. Zij wil haar moeder zo graag helpen: samen schoonmaken, samen naaien, laten zien dat ze de handstand kan, haar moeder blij en trots maken. Het mislukt allemaal. Het oorlogsverdriet vertroebelt de blik van de moeder, die daardoor de 'cadeautjes' van haar dochter niet eens ziet. Zij ziet alleen wat er verkeerd gaat en kan niet blij zijn. En daardoor kan het kind, dat - zoals alle kinderen - zichzelf spiegelt in de ogen van haar moeder, ook niet blij zijn met zichzelf.

Brokkenpiloot

Los van de wereld is een passende titel. De ouders van Hella, opgesloten als zij zijn in hun verdriet, zijn niet in staat om hun kind stevig op haar eigen benen in de wereld te zetten. Misschien wordt ze daardoor wel de brokkenpiloot die in het ene na het andere ongeluk verzeild raakt, hersenschuddingen oploopt en om de haverklap met verwondingen naar de dokter gebracht moet worden of met een breuk in het

ziekenhuis ligt. Het maakt haar ouders steeds bozer en haarzelf steeds wanhopiger. Niets lijkt te helpen om een warme en veilige band met hen voor elkaar te krijgen. Heel erg dramatisch wordt het wanneer de vijftienjarige Hella zich steeds meer terugtrekt in zichzelf, niet meer wil denken en niet meer wil eten. Het magere lijfje roept bij haar vader associaties op met het concentratiekamp. Daar is zijn zusje omgebracht, dat toen ongeveer even oud was als Hella nu. Buiten zichzelf van woede en wanhoop gebruikt haar vader grof geweld om zijn dochter tot eten te dwingen en waarschijnlijk ook om de beelden van het vermoorde zusje uit zijn hoofd te verdrijven. Opnieuw schuift het beeld van de oorlog tussen ouder en kind.

Een na-oorlogse onderduik

Voor Hella moet de helende warmte van buiten komen. Met haar hele wezen duikt zij als het ware onder bij haar toekomstige echtgenoot, die uit een totaal ander, niet door oorlog en dood geïnfecteerd gezin komt. Met graagte ruilt zij haar achternaam in voor de zijne: "Nooit meer Asser, simpelweg De Jonge. Een Hollandser naam kon je niet bedenken. Wat een heerlijkheid, die anonimiteit".

Zo 'anoniem' blijkt het overigens niet te zijn, want ook die naam wordt beroemd omdat het de naam is van Freek de Jonge, de bekende cabaretier. Hij blijkt de reddende engel te zijn, de grote 'heler', omdat hij onvoorwaardelijk van haar houdt, ook als zij lastig is en ook als hij haar niet begrijpt.

Op de begrafenis van haar moeder krijgt Hella de Jonge een mooi roze schrift, van haar zoon Jelle. "Doe er maar wat mee", zegt hij.

En dat doet ze. Ze schrijft het verhaal op over de worsteling van het groot

worden in een gezin waar de oorlog de maat van alle dingen is. Het eigen verhaal lijkt haar de langbegeerde eigen identiteit te verschaffen. Pas daarna - in de allerlaatste bladzijden van haar boek - kan zij ook haar ouders nemen zoals zij zijn, met schade en al.

Los van de wereld lijkt geschreven om af te rekenen met een verdrietige kindertijd. Maar het zou ook kunnen zijn dat Hella de Jonge op deze manier met haar vader Eli Asser in gesprek wil komen, als schrijvers onder elkaar, als gelijken en in het openbaar. Omdat het in de intimiteit en in de anonimiteit van hun relatie als vader en dochter niet lukte.

Bertje Leuw

Hella de Jonge, Los van de wereld, Amsterdam 200, Uitgeverij Balans, 171 blz. ISBN 90 5018 740 4, €15.-